

Smulkių ir vidutinių verslo įmonių integracija į Europos Sąjungą: problemos ir jų sprendimo būdai

Žaneta Simanavičienė

Docentė socialinių mokslų daktarė
Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, Kaunas LT-3000,
Tel. (+370 3) 742 23 44
El. paštas: zanetasim@centras.lt

Įvadas

Vienas iš svarbiausių strateginių veiksnių, siekiant nepalaujamo ekonominio augimo, yra civilizuotos verslininkystės formavimas Lietuvoje, visose gamybos šakose, kiekviename įmonėje. Norint būti lygiaverčiu partneriu pasaulinėje rinkoje, privalu sukurti verslininkystės plėtros strategiją. Dabartinis išsivystymo lygis neleidžia būti visiems vienodai konkurencingiems visoje srityse. Reikia rasti nišą pasaulinėje rinkoje ir išnaudoti turimus lyginamuosius Lietuvos ūkio pranašumus. Lietuva turi geras geografines sąlygas, pigią ir kvalifikuotą darbo jėgą, tačiau to neužtenka. Norint konkuruoti pasaulinėje rinkoje, būtina organizuoti veiklą remiantis naujausiomis technologijomis. Lietuvos valstybės politika taip pat turi būti konkurencinga su kitomis valstybėmis. Be to, reikia geriau išnaudoti kūrybinį, intelektualųjį potencialą, kuriant ir efektyviai naudojant inovacijas. Tačiau kad verslininkystė taptų realiu strateginiu veiksniu, būtina teisingai suprasti jos ekonominę esmę ir turinį. *Tyrimo objektas* – Lietuvos smulkių ir vidutinių verslo (SVV)

įmonių integracija į Europos Sąjungą (ES). *Tyrimo tikslas* – išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos verslo sąlygas integruojantis į ES. *Tyrimo problema* – SVV įmonių galimybės integruotis į ES, lemiamos informacijos stygiumi, konkurencingų verslo idėjų stoka, apyvartinių lėšų trūkumu, griežtais biurokratiniais verslo suvaržymais. Straipsnyje naudojami mokslinės literatūros, praktinių tyrimų, teisinių dokumentų, lyginamosios, grafinės analizės, duomenų grupavimo metodai.

1. SVV įmonių integravimosi teisinės prielaidos

Dabartinę verslininkystės sampratą rodo ne tik valstybės priimami įstatymai ir ūkiniai sprendimai, bet ir jų įgyvendinimo politika. Galima sėkmingai priimti įstatymus ir nutarimus, nurašytus nuo pažangiausių šalių, bet biurokratinis aparatas dar sėkmingiau gali sužlugdyti jų įgyvendinimą. Mūsų visuomenėje susiformavusi verslininkystės samprata yra pseudoverslininkiška. **Pirma**, išsivysčiusiose Vakarų šalyse pradinėje stadijoje gamyba bu-

vo pirmaujanti ekonomikos raidos požiūriu. Visos naujovės atsirado plėtojantis gamybai. Tuo tarpu Lietuvoje labiau plėtojamose tarpininkavimo srityse – prekyba, draudimas, bankai, konsultacijos. Valstybė taip pat formuoja savo ekonominę, socialinę, teisinę aplinką, labiau skirtą tarpininkavimo sritims plėtoti. **Antra**, ekonominiam augimui būtina gausa kvalifikuotų verslininkų, turinčių reikiamų gebėjimų, žinių, patirties. Dabar gabūs žmonės, galima sakyti, nereikalingi: jiems nesusdaromos nei mokslo, nei darbo sąlygos. Todėl daug kvalifikuotos darbo jėgos išvyksta iš Lietuvos ieškoti laimės į kitas šalis. Norėdamas išgyventi dabartinėmis sąlygomis, verslininkas kartais yra priverstas slėpti nuo valstybės mokesčius, adaptuotis biurokratinėje ir korumpuotoje aplinkoje. Tačiau tokia aplinka neskatina verslininkų iniciatyvos, diegti inovacijų. Tokiomis sąlygomis Lietuvos verslininkai negali būti konkurencingi pasaulinėje rinkoje. **Trečia**, trukdo per didelis valstybinis verslininkystės reguliavimas: labai smulkiai reglamentuojama kiekviena veikla, ji apipinama nerealiais nurodymais, instrukcijomis, taip sudaroma sąlygų klestėti valdininkijai.

Valstybės požiūrį į verslininkystę rodo ir tai, kad Lietuvoje nėra priimto įstatymo, kuriame būtų apibrėžtos tokios sąvokos: verslas, verslininkystė, verslininkas. 2002 m. spalio mėnesį priimtas Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriame numatyta nauja, atitinkanti ES reikalavimus verslo subjektų klasifikacija (LR smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas, 2002). Naujame SVV plėtros įstatymo pakeitimo įstatyme pateiktas naujas smulkaus ir vidutinio verslo subjektų apibrėžimas. Kriterijai, kuriais remiantis apibrėžiami smulkaus ir vidutinio verslo subjektai, suderinti su Europos Sąjungos kriterijais,

taikomais smulkioms ir vidutinėms įmonėms, ir numato ne tik darbuotojų skaičiaus, bet ir įmonės maksimalių metinių pajamų arba turimo turto bei įmonės savarankiškumo reikalavimus. Iki 2002 m. lapkričio 6 d. veikė Lietuvos Respublikos mažųjų įmonių įstatymas, pagal kurį prie mažųjų įmonių buvo priskiriamos įmonės, kurių bendras darbuotojų skaičius neviršijo 100 žmonių (Lietuvos Respublikos mažųjų įmonių įstatymas, 1991). Šis įstatymas buvo netaikomas valstybinėms ir valstybinėms akcinėms įmonėms bei neskatintinai veiklai, nurodytai Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintame sąraše. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. balandžio 20 d. nutarimu Nr. 441 „Dėl neskatintinos veiklos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams sąrašo“ buvo nustatyta neskatintina veikla. Priėmus Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymą jau pateikiamas kitoks mažos įmonės supratimas. Tačiau ir šiuose įstatymuose nepateikiama verslo, verslininkystės, verslininko sąvokų, todėl aiškinant verslo santykius kyla įvairių interpretacijų.

ES valstybės kiekviena savaip apibrėžia smulkias ir vidutines įmones. Vienas iš populiariausių kriterijų apibrėžti smulkų ir vidutinį verslą yra įmonės darbuotojų skaičius, tačiau objektyviausiai smulkias ir vidutines įmones apibūdina šie kriterijai: metinė apyvarta ir kapitalo dydis. Kartais atsižvelgiama į priklausomybę konkrečiai ūkio šakai ar į kitus požymius. Smulki įmonė apibrėžiama kaip turinti palyginti nedidelę rinkos dalį, valdoma paties savininko, o ne formalaus organo, ir nėra stambios korporacijos dalis. Europos Komisija nuo 1997 m. rekomendavo visoms Europos Sąjungos valstybėms narėms laikytis vienodų standartų, apibūdinant SVV subjektus (Definition of small, 1996). Iki tol nebuvo vienodo standarto, tiksliai ir aiškiai nusakančio, kokia įmonė yra

didelė, vidutinė ir maža. Europos Komisijos (EK) siūlomas apibrėžimas grindžiamas keliais kriterijais: darbuotojų skaičiumi, nepriklausomumu, apyvarta ir įmonės balansine verte (žr. 1 lent.). Lietuvoje nuo 1998 m. veikė Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas, kuriame SVV subjektai buvo apibrėžiami tik pagal vieną kriterijų – darbuotojų skaičių (LRV nutarimas „Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros“, 2001). Lietuvoje, kaip ir Europos Sąjungoje, SVV subjektai skirstomi į *mikroįmones, smulkiąs ir vidutines įmones*, veikiančias savarankiškai. Lietuvoje išskiriama dar viena katego-

rija – *fiziniai asmenys, įsigiję patentą*, šio patento galiojimo laikotarpiu (nuo 2003 m. sausio 1 d. verslo liudijimai bei asmenys, turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla). Lietuvoje galiojantis SVV subjektų apibrėžimas pagal darbuotojų skaičiaus ir įmonės savarankiškumo kriterijų (maksimali kapitalo vertė, priklausanti vienai ar kelioms bendrai veikiančioms įmonėms Lietuvoje, – 50 proc., ES – 25 proc.) neatitiko EK rekomendacijų, be to, buvo neįvertinami bendrųjų pajamų ir turto vertės kriterijai. Šie kriterijai įvertinti ir at-

1 lentelė. Verslo subjektų klasifikavimas pagal Lietuvos įstatymus ir Europos Komisijos rekomendacijas

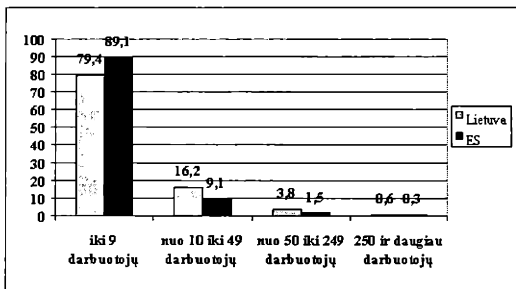
Objektas	Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas	Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas	EK rekomendacija 96/280/EB	EK rekomendacijos įsigaliojančios nuo 2005 m. sausio 1 d.
Fiziniai asmenys	Asmenys, įgiję patentą	Asmenys, turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla Asmenys, turintys verslo liudijimą	–	–
Mikroįmonės				
Darbuotojų skaičius	Savininkas ir šeimos nariai	Mažiau nei 10	Mažiau nei 10	Mažiau nei 10
Metinės pajamos	–	Neviršija 7 mln. litų	–	Neviršija 2 mln. eurų
Turto vertė	–	Ne didesnė kaip 5 mln. litų	–	Neviršija 2 mln. eurų
Maža įmonė				
Darbuotojų skaičius	Ne daugiau kaip 9	Mažiau nei 50	Mažiau nei 50	Mažiau nei 50
Metinės pajamos	–	Neviršija 24 mln. litų	Neviršija 7 mln. eurų	Neviršija 10 mln. eurų
Turto vertė	–	Neviršija 17 mln. litų	Neviršija 5 mln. eurų	Neviršija 10 mln. eurų
Vidutinė įmonė				
Darbuotojų skaičius	Ne daugiau kaip 49	Mažiau nei 250	Mažiau nei 250	Mažiau nei 250
Metinės pajamos	–	Neviršija 138 mln. litų	Neviršija 40 mln. eurų	Neviršija 50 mln. eurų
Turto vertė	–	Neviršija 93 mln. litų	Neviršija 27 mln. eurų	Neviršija 43 mln. eurų

sižvelgiant į tai parengtos Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymo pataisos (žr. 1 lent.). Nuo 1997 m. pradžios ES padėtis pasikeitė – pagerėjo įmonių finansiniai rodikliai, padidėjo veiklos apimtis, todėl siūloma padidinti bendrųjų pajamų ir turto vertės ribas, darbuotojų skaičių paliekant buvusį. Keičiantis situacijai tiek ES, tiek Lietuvoje, SVV subjektų apibrėžimo problemą iš dalies išsprendė patvirtintas Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas, jame SVV subjektai pagal darbuotojų skaičiaus kriterijų sutampa su EK rekomendacijomis. Tačiau nuo 2005 m. sausio 1 d. Europos Sąjungoje pasikeitus verslo subjektų apibrėžimui, Lietuva turės taip pat papildyti arba pakeisti savo teisės aktus. Dabar lyginant Lietuvos įmonių sandarą pagal darbuotojų skaičių su Europos Sąjungos šalimis pastebima, kad iš šių ša-

lių bendro įmonių skaičiaus vyrauja įmonės, kuriose dirba iki 9 darbuotojų (atitinkamai 79,4 proc. ir 89,1 proc.). Įmonių sandaros skirtumai pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje ir Europos Sąjungoje parodyti 1 paveiksle.

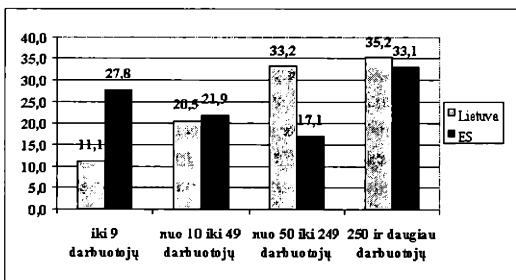
Lyginant darbuotojų skaičių pagal įmonių grupes Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, galima pastebėti, jog Europos Sąjungos įmonėse, kuriose yra iki 49 darbuotojų, dirba 49,7 proc. visų darbuotojų. Ypač didelis darbuotojų skaičiaus skirtumas matyti lyginant įmones, turinčias iki 9 darbuotojų. Europos Sąjungos įmonėse, kuriose dirba iki 9 darbuotojų, 2001 m. darbuotojų buvo 16,7 proc. daugiau nei Lietuvos įmonėse (2 pav.).

Įmonių registracijos lygis leidžia nustatyti šalies verslumą, t. y. kuri dalis gyventojų bando verslauti. 2001 m. pradžioje šalies verslumo lygis buvo 4,4 procento. Šis rodiklis buvo

1 pav. Įmonių sandara pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2001 m., proc.

Duomenų šaltiniai: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės; Structural Business Statistics, Eurostat

2 pav. Darbuotojų dalis pagal įmonių grupes 2001 m., proc.

Duomenų šaltiniai: VŠĮ „Statistikos tyrimai“; Structural Business Statistics, Eurostat

didesnis nei Estijoje, kur verslininkų dalis sudaro 4 proc. gyventojų. Tuo tarpu Suomijoje – 7 proc., Kanadoje – 17 procentų. 2002 m. pradžioje Lietuvos verslumo lygis padidėjo, nors ir nežymiai, ir buvo 4,8 procento. Statistikos departamento duomenimis, pramonės įmonių dalis 1999 m. buvo sumažėjusi, bet vėliau padidėjo, ir 2001 m. pabaigoje sudarė 14,6 proc. visų SVĮ (ES šalių vidurkis 1999 m. pradžioje – 11,4 proc.). Didžiausią šio sektoriaus dalį užima medienos bei medienos ir kamštienos gaminių gamyba – 19,4 proc. ir maisto produktų bei gėrimų gamyba – 17,2 procento. Statybos verslo dalis gana maža. 1999 m. pradžioje statybos įmonių buvo 3,4 proc. (ES šalių vidurkis – 12,3 proc.), 2000 m. pabaigoje šių įmonių truputį padaugėjo, o 2001 m. vėl sumažėjo. Statyba užsiimančių įmonių 2001 m. pabaigoje buvo 3,9 proc. visų SVĮ. Paslaugas teikiančių įmonių nuolatos daugėjo. 2001 m. pabaigoje paslaugas teikiančios įmonės sudarė 23,5 proc. visų SVĮ. Smulkių ir vidutinių įmonių pasiskirstymo pagal veiklos rūšis tendencijos rodo, kad mažėja įmonių, besiverčiančių prekyba ir gamyba, o daugėja įmonių, teikiančių paslaugas. Šią situaciją iš dalies lemia tai, kad prekybos ir pramonės sektoriuose vykstanti didelė konkurencija mažina verslo pelningumą. Lietuvos prekybos sektoriuje sukuriama pridėtinė vertė 1998 m. sudarė apie 16 proc. prekių vertės, tuo tarpu ES – 20 procentų. Todėl natūralu, kad verslininkai ieško pelningesnių ir perspektyvesnių veiklos sričių ir perkelia savo veiklą į paslaugų sektorių. Lietuvos paslaugų sektoriuje sukuriama pridėtinė vertė 1998 m. sudarė daugiau negu 28 proc., 2001 m. šis skirtumas dar padidėjo. 2001 m. prekybos sektoriuje sukuriama pridėtinė vertė sudarė 14,9 proc., o paslaugų sektoriuje – jau 31,6 procento. Nors teikiančių paslaugas įmonių gausėja, viešbučių ir restoranų verslas

plėtojamas nepakankamai: 1999 m. pradžioje Lietuvoje šiuo verslu vertėsi tik 2,3 proc. (ES šalių vidurkis – 7,4 proc.), o 2001 m. – 4,3 proc. visų SVĮ. 1999 m. pradžioje buvo gana menkai išplėtota kita veikla: poilsio ir pramogų organizavimas, finansinio tarpininkavimo veikla, informacinės paslaugos ir pan.; šios įmonės sudarė 9,1 proc. visų SVĮ (ES šalių vidurkis – 20,8 proc.). 2001 m. kita veikla užsiimančių įmonių dalis padidėjo iki 13,8 proc. visų SVĮ. Statistikos departamento duomenimis, tokios veiklos rūšys – poilsio ir pramogų organizavimas, mašinų ir įrengimų bei buities daiktų nuoma, viešbučiai ir restoranai, medicinos, tikslieji ir optiniai įrankiai, kompiuteriai ir su jais susijusi veikla bei mokslo tiriamieji ir taikomieji darbai daugiausia plėtojami smulkiuose ir vidutinėse įmonėse. Smulkios ir vidutinės įmonės imasi iniciatyvos diegti naujus produktus bei technologijas ir gali tapti bandymų laboratorijomis stambesniajam verslui. Svarbu pažymėti, kad smulkios ir vidutinės įmonės mokslo imlūs veiklos rūšis plėtoja iš savo išteklių. Lietuvoje mokslo tiriamajai veiklai skiriama tik 0,6 proc. BVP, tuo tarpu ES – beveik 2 procentai.

2. SVV paramos formos

Sėkmingam Lietuvos verslo įmonių integravimui į ES, jų konkurencingumui didelę įtaką turi apyvartinio kapitalo dydis. Lietuvoje įmonės susiduria su pradinio kapitalo stoka veiklos pradžioje. Dėl mažos veiklos apimties ir rizikos, dauguma SVĮ negali patenkinti norint gauti kreditą keliamų reikalavimų. Tolsnėje veikloje SVV subjektai susiduria su dviem papildomomis problemomis – apyvartinio kapitalo formavimu ir investicijomis.

Siekiant padidinti įmonės veiklos apimtį, reikia papildomų apyvartinių lėšų, tai galėtų už-

likrinti greitesnį atsiskaitymą ir pinigų srautų nenutrūkstamumą. Jau pradėjusiomis veiklą įmonėms labai svarbu investicijos. Tai galima susieti su gamybos ar paslaugų įmonėmis, kurioms naujos technologijos leidžia sutaupyti kintamus veiklos kaštus, pasiekti didesnę veiklos efektyvumą, išplėsti prekių ar paslaugų ratą. Taigi finansavimas aktualus visą įmonės gyvavimo laiką, todėl vienas iš SVV plėtros uždavinių – pagerinti finansavimą ne tik pradedančių verslininkų, bet ir jau veikiančių SVV subjektų. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, verslo rėmimas vertinamas dvejopai. Vieni teigia, kad verslo visai nereikia remti. Derėtų tik sudaryti sąlygas jam normaliai plėtotis, mažinti įvairius apribojimus, nurodymus, tikrintojų, verslo priežiūros institucijų skaičių. Kiti mano, kad verslą būtina remti, bet tik smulkų ir vidutinį verslą, o stambus – pajėgus prisiskinti kelią. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatyme (2002 m. spalio 22 d. Nr. IX-1142) yra išvardytos verslo rėmimo priemonės:

1. mokesčių lengvatos (jei jos nustatytos įstatymuose), rinkliavų lengvatos;
2. finansinė parama:
 - 2.1. lengvatinių kreditų teikimas;
 - 2.2. dalinis ar visiškas palūkanų dengimas;
 - 2.3. garantijų teikimas, kreditų draudimas;
 - 2.4. rizikos kapitalo investavimas į smulkias ir vidutines įmones;
 - 2.5. tam tikrų išlaidų (steigimo, tyrimų, garantijų mokesčių, kreditų draudimo įmokų, kokybės sertifikatų įsigijimo ir kitų išlaidų) kompensavimas;
 - 2.6. subsidijos darbo vietoms kurti;
 - 2.7. įmonių savininkų, įmonių organų narių ir darbuotojų konsultavimo, mokymo, kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo paslaugos lengvatinėmis sąlygomis;

3. Verslo inkubatorių, verslo centrų, technologinių parkų steigimas ir jų teikiamos paslaugos;
4. Vyriausybės, apskričių viršininkų ar savivaldybių nustatytos kitos pagalbos formos.

Vyriausybė yra įsteigusi paskolų draudimo bendrovių, kurios teikia garantijas bankams dėl ūkio subjektams duodamų paskolų. Tai – UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA), UAB „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“ (LEID), UAB „Žemės ūkio paskolų garantijų fondas“. Pagrindiniai duomenys apie šių bendrovių veiklą pateikiami 2 lentelėje.

Prie Vyriausybės (Ūkio ministerijos) ir savivaldybių yra įsteigti smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondai. Jie naudoja lėšas teikti lengvatines paskolas, padengti palūkanas už bankų kreditus, teikti mokestines paskolas, skatinti naujų darbo vietų kūrimą, remti verslo plėtrą skatinančias priemones – konferencijų, mugių organizavimą, verslininkų išvykas verslo misijų tikslais, skatinti informacijos apie verslą sklaidą. 1999 m. SVV skatinti savivaldybės skyrė apie 2,9 mln. litų. 2000 m. savivaldybės SVV iš viso skyrė apie 2,5 mln. litų (www.svv.lt), 2002 m. – 4 mln. litų, 2003 m. numatoma skirti 5,7 mln. litų.

Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintomis Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programos įgyvendinimo priemonėmis, 1998 metais Lietuvoje pradėjo steigti verslo inkubatoriai.

Dabar Lietuvoje veikia trys ES finansinės paramos programos – PHARE, ISPA ir SAPARD. Lietuvai įstojus į ES šios programos nustos veikusios ir finansinė parama bus gaunama jau per ES struktūrinius fondus. Lietuvoje dabar veikiančios finansinės paramos programos ir 2004 m. pradėdama teikti parama iš ES struktūrinių fondų apibūdinama 3 lentelėje (lentelė sudaryta pagal LR ūkio ministerijos duomenis).

2 lentelė. Paskolų draudimo bendrovių pagrindiniai duomenys

	UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA)	UAB „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“ (LEID)	UAB „Žemės ūkio paskolų garantijų fondas“
Tikslas	Teikti smulkas ir vidutinio verslo paskolų garantijas bankams	Skatinti Lietuvos įmonių gamtinamos produkcijos eksportą, apdraudžiant eksportuojamų prekių riziką ir joms gaminti išduodamus kreditus, remti smulkas ir vidutinio verslo įmones, apdraudžiant įgyvendinti ilgalaikius investicinius projektus imamas paskolas	Teikti garantijas bankams dėl ūkininkams teikiamų paskolų
Išstatinis kapitalas	20 mln. litų	27,6 mln. litų	10 mln. litų
Paskolos trukmė	Treji metai	Ne daugiau kaip 10 metų	Vidutinės ir ilgalaikės trukmės
Didžiausia draudžiamos paskolos suma	400 tūkst. litų	1 mln. litų	900 tūkst. litų
Didžiausia draudimo suma vienam projektui	400 tūkst. litų	800 tūkst. litų	1200 tūkst. litų
Lėšų naudojimo kryptys	Investicijos į nuosavą, ilgalaikį turtą, investicijos į apyvartinės lėšas	Prekinio kredito draudimas, finansinio kredito draudimas, politinės rizikos draudimas, investicijų užsienyje politinės rizikos draudimas	
Paslaugos kaina	1 proc. garantijos sumos	Finansinio kredito draudimas – 1,1 proc. – 11,0 proc. draudimo sumos	Ilgalaikės trukmės kreditų – 5 proc. kredito sumos. Vidutinės trukmės kreditų – 2 proc. kredito sumos

3 lentelė. Finansinės paramos programos

Programos pavadinimas	Tikslas	ES struktūrinių fondų atitikmuo
PHARE	Remti šalių kandidačių pasirengimą narystei ES. Parama per PHARE programą šalims kandidatėms teikiama dvejopai: per nacionalines PHARE programas ir daugiašales programas. Lietuvai per PHARE programą kasmet skiriama apie 42 mln. eurų	Europos regioninės plėtros fondas Europos socialinis fondas
SAPARD	Remti ES šalių kandidačių žemės ūkio modernizavimą, konkurencingumo didinimą, ES taikomų aplinkosaugos, veterinarijos ir higienos standartų perėmimą, kaimo plėtrą ir alternatyvių pajamų kaimo vietovėse skatinimą. Lietuvai per SAPARD programą kasmet skiriama apie 30 mln. eurų	Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondas Žuvininkystės orientavimo finansinė priemonė
ISPA	Padėti įgyvendinti Stojimo partnerystės ir Nacionalinės Acquis priemonės programos tikslus aplinkosaugos ir transporto sektoriuose. Lietuvai kasmet skiriama 4–6 proc. ISPA biudžeto, t. y. 41,6–62,4 mln. eurų	Sanglaudos fondas

Struktūrinių fondų tikslas – skatinti atsiliekančių ES regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Remti krizės ištikčius pramonės regionus, kad jie galėtų persiorientuoti į kitas ekonomikos sritis. Įstojusi į ES Lietuva turės būti pasirengusi naudotis ES struktūriniais fondais.

Per struktūrinius fondus įmonės galės gauti tiesioginę paramą (negražinamos arba gražinamos subsidijos, palūkanų subsidijos, mikro-kreditai, garantijos) ir netiesioginę paramą (subsidijuojamos paslaugos verslui, teikiamos per viešąsias verslo paramos institucijas).

Lietuvos Respublikos sprendimai, įforminti teisės aktais, yra įrankis, kuriuo Vyriausybė atlieka makroekonominio reguliavimo funkciją. Racionalus reglamentavimas yra vienas iš svarbiausių viso pasaulio vyriausybių uždavinių. Nuo jo priklauso valstybės socialinė ekonominė raida, jos vieta ir vaidmuo pasaulio bendrijoje.

Poreikis reformuoti reglamentavimo veiklą yra iškilęs praktiškai visoms pasaulio vyriausybėms. Ši veikla ypač suaktyvėjo XX a. aštuntajame dešimtmetyje, kai aktų pradėjo daugėti tokiu sparčiu tempu, kad iškilo pavojus pačiai reglamentavimo sistemai. Žurnalas „The Economist“ (2002) pateikė duomenis, kad, pavyzdžiui, JAV per 1960–1990 metus federalinių aktų padaugėjo septynis kartus – nuo 20 iki 120 tūkst. puslapių. Austrijoje per aštuonerius metus – nuo 1982 iki 1990 metų – vyriausybinių aktų padvigubėjo. Anglijoje vien bendrovių teisės aktų 1990–1991 metais padidėjo nuo 500 iki 3500 puslapių per metus. Švedijoje, Portugalijoje padaryta išvada, kad būtina „pažaboti reglamentavimo aktų gamybą“, norint, kad valdymo sistema sėkmingai funkcionuotų. Europos Sąjungoje teisės aktai sudaro 97 tūkst. puslapių. Tuo tarpu Lietuvoje ši problema gyvuoja nuo pat šalies nepriklausomybės atkūri-

mo. Kiekviena atėjusi valdžia „prikepa“ savų teisės aktų, nesirūpina inventorizuoti esamų, todėl būtina susirūpinti tokių aktų tikslingumu, nuolatine jų kaita ir nesuderinimu. Be to, iškyla ir kita problema. Proporcingai reglamentavimo aktų skaičiui didėja reglamentavimo išlaidos, susijusios su aktų rengimu ir įgyvendinimu. Kai kurios vyriausybės pabandė apskaičiuoti realias reglamentavimo sąnaudas ir gavo įspūdingus skaičius. Pavyzdžiui, JAV tai kainuoja 500 mlrd. JAV dolerių, o tai sudaro 10 proc. BVP, arba ketvirtadalį 1992 metų valstybės biudžeto išlaidų. Kiekvienas reglamentavimo aktas piliečiui ir įmonei kainavo po 55 JAV dolerius. Atlikti tyrimai parodė, kad kai kurie aktai stabdo darbo našumą, naujovių kūrimą ir diegimą, kliudo kurti naujas darbo vietas. Visa tai tiesiogiai ir netiesiogiai daro įtaką šalies ekonomikos pasauliniam konkurencingumui. Lietuvoje kol kas tokių tyrimų mažai atliekama (Lietuvos laisvosios rinkos instituto atliekamas tyrimas Lietuvos integracija į ES bendrąją rinką: reguliavimo poveikis Lietuvos ūkiui).

Išvados

1. Pateikti duomenys rodo, kad Lietuva pagal prieš tai minėtus rodiklius smarkiai atsilieka nuo ES valstybių. Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių verslininkystės plėtotę, yra palankių sąlygų įmonių kūrimosi laikotarpiu sudarymas. Verslo kūrimosi laikotarpiu galima išskirti tokias pagrindines valstybės funkcijas:

- palankiausių sąlygų panaudoti verslininkų potencialą sudarymas. Plėtojantis civilizuotai verslininkystei reikia vis daugiau gabių, kūrybingų verslininkų. Lietuvoje skiriamos trys pagrindinės verslininkų grupės: tradicinis verslininkas, atsitiktinis ir inovatorius. Tradicinis verslininkas realizuoja savo gebėjimus tradiciniais metodais ir

gauna vienokį ar kitokį pilną priklausomai nuo esamos rinkos padėties. Atsitiktinis verslininkas į verslą yra patekęs atsitiktinai (privatizacijos metu, per pažintis su valdžia, dėl moralinių principų stokos, praradus darbą). Inovatorius sugeba ir bando realizuoti savo gebėjimus inovacijoje veikloje, rizikos sąlygomis. Tradicinis verslininkas tik tada gali sėkmingai funkcionuoti, kai jam sudaryta palanki aplinka, suteikta tam tikra parama. Atsitiktinis verslininkas anksčiau ar vėliau bus išstumtas iš verslo aplinkos. Todėl Vyriausybės požiūris į šias verslininkų grupes turi būti diferencijuotas: inovatoriams netrukdyti ir sudaryti visas sąlygas įgyvendinti idėjas (pvz., remti finansais), tradiciniams – padėti ir idėjų lygiu: rekomendacijomis, prognozėmis ir pan., atsitiktiniams – padėti greičiau surasti vietą kitur. Verslauja dažniausiai jauni žmonės. Apie 70 proc. verslininkų – jauni nuo 20 iki 40 metų žmonės. Reguluojant civilizuotų verslininkų aplinkos formavimąsi, tikslinga įvertinti ne tik esamų verslininkų galimybes, bet ir sudaryti sąlygas neįtrauktiems į verslą juo verstis. Valstybė gali efektyviai formuoti verslo aplinką – sudaryti visiems vienodas ekonominės veiklos „žaidimo taisykles“, skatinti verslininkystę mokesčių, kreditavimo, draudimo ir kitomis sistemomis. Taip pat kurti efektyvią išsilavinimo, specialistų rengimo, jų perkvalifikavimo sistemą;

- konkurencinės aplinkos sukūrimas. Valstybė gali sukurti konkurencinę aplinką, kuri skatintų tikrą ekonominį lenktyniavimą, diegiant mokslo ir technikos laimėjimus, inovacinį marketingą ir vadybą. Gerai apgalvotas antimonopolinės politikos mechanizmas, racionalus protekcionizmas moks-

lo imliai produkcijai leistų sudaryti tinkamas ekonomines verslo sąlygas;

- nuosekliai gerėjančios aukštos kokybės prekių ir paslaugų pasiūlos formavimo aplinkos sukūrimas. Valstybė turi sudaryti sąlygas kurti aukštos kokybės prekes ir paslaugas, kuriamas inovacijų pagrindu. Inovacijoms reikia tinkamos valstybės inovacinės politikos ir verslo strategijos;
- verslininkystės plėtojimosi socialinės orientacijos formavimas. Atlikdama šią reguliavimo funkciją, valstybė per ekonominių orientyrų sistemą turi siekti, kad verslo įmonės būtų kreipiamos gauti socialinę naudą. Socialinis efektas gaunamas, kai verslininkystė padeda visos visuomenės gerovei.

2. Išanalizavus verslo padėtį Lietuvoje, galima teigti, kad verslo sąlygos nėra lengvos, keičiami vis nauji ir griežtesni reikalavimai verslininkams ir jų vykdomai veiklai. Už menkiausią nusižengimą taikomos neadekvačios baudos. Apyvartinių lėšų stygius kuria pesimistines verslininkų nuotaikas, o tai stabdo ne tik vietos verslo plėtojimąsi, bet ir užsienio kapitalo investicijas į Lietuvą. Todėl atėjo laikas valdžiai imtis reformų, siekiant sukurti teisinę aplinką, skatinančią verslo plėtojimą. Tik tada mūsų šalies ekonomika pasieks išsivysčiusių šalių lygį ir galės įsilieti į tarptautinę ekonomiką.

3. Dabar Lietuvoje būtina tobulinti verslą reglamentuojančių dokumentų rengimą ir derinimą – parinkti projektų rengimo metodiką ir vertinimo kriterijus. Lietuvoje vyrauja orientacija siekti gerinti įstatymų ir kitų teisės aktų kokybę.

4. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, pasireiškia trys verslo reglamentavimo tendencijos:

- Atsisakoma tiesioginio ekonominių procesų reglamentavimo. Pastaruoju metu eko-

nomikos dereglamentavimo problema išsivysčiusių šalių politikoje virto vos ne pagrindine. Prieita prie išvados, kad reglamentavimas privalo turėti ribą, nes kitaip demokratinė visuomenė virs reglamentaristine. Atskleisti per didelio reglamentavimo padariniai tiek ekonomikai, tiek paskiriems subjektams, tiek rinkos santykiams. Dėl to vyriausybės ėmė reglamentuoti konkurencijos sąlygas, o ne tiesiogiai kišti į ekonomikos subjektų veiklą.

- Sumažėjus ekonominio reglamentavimo aktų, padaugėjo aktų, užtikrinančių saugų darbą, gyvenamąją aplinką, sveikatą, vartotojų teises ir kt. Manoma, kad tokių administracinio pobūdžio aktų daugės.
- Padaugėjo vadinamųjų „procesus reglamentuojančių aktų“, kuriais grindžiamos kai kurios Vyriausybės veiklos rūšys, pvz.,

mokesčių surinkimas iš gyventojų, muitų, licencijų. Dauguma valstybių priėmė programas, kuriose numatomi teisės aktų vertinimo kriterijai, privalomi jų rengimo etapai, rengiamo akto svarbos įvertinimo procedūra, akto laikymosi padarinių vertinimo metodai ir kt.

5. Lietuvai rengiantis stoti į Europos Sąjungą, iškyla sudėtingas uždavinys – priderinti įstatymus ir kitus teisės aktus bei institucinę aplinką prie Europos Sąjungos įstatymų, direktyvų ir institucinės aplinkos.

6. Stojant į Europos Sąjungą gali sumažėti Lietuvos įmonių konkurencingumas, nes daugelis smulkių ir vidutinių įmonių susiduria su finansiniais sunkumais (apyvartinio kapitalo stoka) ir ne visos įmonės dėl informacijos ir lėšų stokos galės pasinaudoti ES siūloma finansine parama.

LITERATŪRA

1. Definition of small and medium-sized enterprises. Commission Recommendation of 3 April 1996 (96/280/EC), <http://europa.eu.int>

2. Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros. LR Vyriausybės 2001 m. liepos 1 d. nutarimas Nr. 887 // Valstybės žinios. 2001, Nr. 93-3282.

3. Glueck William F. Business Policy and Strategic Management. McGraw-Hill, Inc., 1990.

4. Economist Nr. 1–52. England, 2002.

5. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenys. Vilnius, 2002.

6. Lietuvos Respublikos mažųjų įmonių įstatymas. 1991 // Valstybės žinios 2002, Nr. 2-20.

7. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas. 2002 m. spalio 22 d. Nr. IX-1142 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 105-4689.

8. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos duomenys. Vilnius, 2003.

9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. sausio 9 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl valstybės neremtinios

veiklos rūšių sąrašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 4-118.

10. Martinkus B. Verslininkystė. Kaunas: Technologija, 1999.

11. Martinkus B., Žilinskas V. Ekonomikos pagrindai. Vadovėlis. Kaunas: Technologija, 1997.

12. Norman M. Scarborough. Business. Gaing the competitive edge. USA: Allyn and Bacon, 1992.

13. Rachman David J., Mescon Michael H., Bovee Courtland L., Thill John V. Business today. McGraw-Hill, Inc., 1995.

14. Simanavičienė Ž. Verslo priežiūros institucijos (mokomoji priemonė). Kaunas: Technologija, 2002. 114 p.

15. Simanavičienė Ž. Valstybinis verslo reguliavimas (vadovėlis). Kaunas: Technologija, 2002. 115 p.

16. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys. Vilnius, 2002.

17. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros Lietuvoje tendencijos. Tyrimai [interaktyvus]. Vilnius, Lietuva, 2003. <http://www.sv.lt/index2.php?article=337>

THE INTEGRATION OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN EU: PROBLEMS AND THE WAY OF RESOLVE

Žaneta Simanavičienė

Summary

This article is about Lithuanian small and medium business and its integration problems in EU. There are many problems for small and medium business: a lack of working capital and business information, absence of competitive business idea, large restraint in business regulation and others. The author explains what is necessary for appropriated conditions for small and medium business and for development its practical activities. There are many possible ways to solve problems related with coming integration: to create favorable conditions, to differentiate the governmental attitude of different lays of businessmen, to create a competition environment and orientation for social problems of small and medium business. The author represents a business supporting forms, analyses the financial support of business. Establishing a clear-cut definition of a small and medium business is no easy task. There is no single definition of what a small and medium business is. The Lithuanian government define a small and medium business as medium-sized enterprises, small enterprises (including micro-enterprises) and natural persons who shall, in the manner prescribed by law, enjoy the right to engage in independent commercial, production, professional or similar activities, including the activities which require a business certificate. According to the „Republic of Lithuania law on small and medium-sized business“ a medium sized-enterprise is a firm that meets following conditions: less than

250 employees work in such enterprise and the annual income of the enterprise does not exceed LTL 138 million or the book value of the enterprise's assets does not exceed LTL 93 million. A small enterprise is a firm that meets following conditions: less than 50 employees work in such enterprise and the annual income of the enterprise does not exceed LTL 24 million or the book value of the enterprise's assets does not exceed LTL 17 million. A micro-enterprise shall be a small enterprise which complies with all the following conditions: less than 10 employees work in such enterprise and the annual income of the enterprise does not exceed LTL 7 million or the book value of the enterprise's assets does not exceed LTL 5 million. In Lithuania small businesses exist in every type of trade, manufacturing, construction and services. In order of importance, however, they are most important in retail trade, services, wholesale manufacturing.

Entrepreneurs in small firms have been so successful at meeting the demands of rapidly changing markets that managers in large corporations have tried to mimic their results. Corporate managers' attempts have focused on creating small, free-wheeling, innovative units within the traditional, often rigid, company hierarchy. Small firms are typically more flexible than large firms.

Keywords: small and medium business, a micro-enterprise, business regulation, businessmen.

Įteikta 2003 m. spalio mėn.